

Kolonialismiton maa vai kolonialismit maan?

KULLAA, RINNA; LAHTI, JANNE & LAKOMÄKI, SAMI (2022) *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*, 428 s. Gaudeamus, Helsinki.

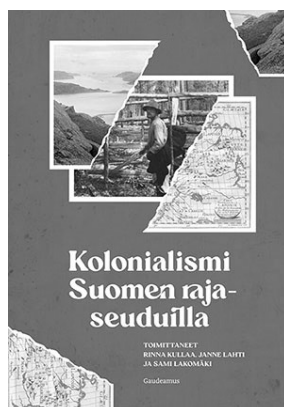
Saamelaiskäräjälain valmistelun rauettua helmikuussa kolmannen peräkkäisen hallituksen pöydälle *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla* ei voisi olla ajankohtaisempi. Suomen pohjoisen rajaseudun alkuperäisasukkaat ovat ihmisoikeuskielen pukeutuneen kolonialistisen neuvottelun kohteena kiistassa kansallisesta itsemäärittelyoikeudesta.

Kirja tuo suomalaisen ohipuhumisesta kärsivään kolonialismikeskusteluun tervetulleen puheenvuoron perkaamalla sitä, kuinka kolonialismikäsitteen historiallinen merkityssisältö on laventunut *kaukaisten alueiden valloittamisen* merkityksestä laajempaan globaalihistorialliseen näkemykseen *monenlaisista vallankäytön rakenteista ja tiedontuotannollisista prosesseista, joilla hyödynnetään ja toiseutetaan toisiksi määritellyjä*. Kirjoittajat paikantavat käsitteen avautumisen kolonialismin tutkimuksen monitieteistymiseen 1980-luvulta lähtien ja sitä edeltäneeseen saamelaisutkijoiden ja -taiteilijoiden pohjatyöhön, minkä jälkeen kolonialismi ei ole ollut yksinomaan historiallisesti kansallisvaltioiden rakentamiseen kiinnittyneen historian tutkimuksen määriteltävissä. Teos jatkaa 2010-luvulla alkanutta suomalaisen kolonialismitutkimuksen käännettä selvittämällä, miten Suomi on osallistunut kolonialismiin rajaseuduillaan. Lukijana jäin pohtimaan, tuottaako maksimaalinen tapa määrittellä kolonialismi haasteita erottaa sitä läheisistä ilmiöistä kuten nationalismista, rasismista, toiseuttamisesta ja orientalismista. Toisekseen laveasti määritellyn kolonialismin suhde kapitalismiin voi helposti jäädä etäiseksi. Yhden Jukka Nyssösen kolonialistisesta tieteestä kertovassa artikkelissaan (s. 185–200) peräänkuuluttamaan käsitteelliseen tarkkuuteen. Nyssösen näyttää esimerkkiä purkamalla Väinö Tannerin kolttasaamelaisia käsittelevien tekstien kolonialisminationalismiin ja evolutionismiin eli kansallisuusaatteeseen ja kulttuurin kehitysooppiin.

Teoksessa pureudutaan kolonialismin moninaisuuteen tutkimalla poikkitieteellisesti erilaisia kolonialismeja asutuskolonialismista kulttuuriseen ja tiedontuotannolliseen kolonialismiin, ihmisten ja yhteisöjen erilaisia ja ristiriitaisia tapoja osallistua kolonialismiin sekä kolonialismin jatkuvuutta muuttavana prosessina. Kirjassa yhdistyvät historian-, kirjallisuuden-, kulttuuriantropo-

logian, perinteen-, alkuperäiskansa-, alue- ja kulttuurintutkimuksen tavat hahmottaa kolonialismia. Erilaisten tutkimusperinteiden tuominen yhteen tekee lukokokemuksesta monipuolisen ja erilaisille akateemisille lukijajaisöille toimivan.

Kirjan kunnianhimoinen tavoite on uudistaa kolonialismin teoretisointia tarkastelemalla kolonialismia rajaseutujen käsitteen ja tutkimuksen kautta, mikä tarjoaakin kiinnostavan tarkastelukulman. Rajaseudut määrittellään kirjassa maksimaalisesti poliittisina, sosiaalisina ja kulttuurisina tiloina, jotka voivat olla valtioiden alueellisten rajojen muovaamia, kilpailevien yhteisöjen valtakiistan kohteita tai abstraktimpia kulttuurisen kohtaamisen tiloja, joissa rajoja vedetään ja rikotaan. Rajatutkijoille on kuitenkin sanottava, että kirjassa hyödynnetään rajatutkimuksen työkaluja kokonaisuutena melko pintapuolisesti. Poikkeuksen tekee Elina Arminen artikkeli, jossa Petsamon urheilukalastusmatkailua tarkastellaan rajamaiseman kehyksessä. Arminen käsitteellistää rajan sosiokulttuurisena konstruktiona, jota puheenvuorot urheilukalastusmatkailusta luovat suomalaisen, saamelaisten ja brittien välille. Kiinnostavia rajatutkijan näkökulmasta olivat myös Peter Stadiuksen ja Sami Lakomäen artikkelit. Lakomäki käsitteellistää väkivaltatarinoita rajan vetämisen välineenä ja Stadius puolestaan käyttää rajaseutukolonialismin käsitettä kuvaamaan Suomen suhdetta Petsamoon 1920–1930-luvuilla. Rajaseutukolonialismi vaikuttaa kuvaavan osu-

vasti suomalaisen kolonialismin tyyppiä, jossa kansallista elintilaa laajennetaan rajaseudun muun väestön kustannuksella osana kansallisvaltion rakentamisprosessia.

Kolonialismin teoretisoinnin uudistamisen lisäksi kirjalla on paikallisempia tavoitteita monipuolistaa ja globalisoida kansallista historiankertomusta suomalaisuudesta ja suhteesta kolonialismiin. Tässä kirja onnistuu. Nyssösen sanoittaa kolonialismin poissaolon merkityksen suomalaisuudelle hyvin artikkelissaan sanomalla, että kolonialismin uupuminen kansallisesta historiakertomuksesta rakentaa narratiivia Suomesta poikkeuksellisenä demokraattisena ja anti-imperialistisena kansakuntana. Kolonialistisen tieteen tulkinta Suomen historiasta oli pitkään valtiollisen yhdentymisen prosessi, jossa valtio liitti reuna-alueita valtioalueeensa lingvistä-etsin perustein täysin laillisesti, minkä saamen tutkimus on kyseenalaistanut viime vuosikymmeninä koko ajan vahvemmin. Kuten Nyssösen selittää, deko-

lonisoituva tiede on 2000-luvulla ruvennut korostamaan vähemmistöjen poliittista toimijuutta ja puuttumaan herkemmin eri kolonialismin muotoihin.

Lukijalle, joka on oppinut käsityksen Suomesta poikkeuksellisen anti-imperialistisena maana, oli aavistuksen tuskallista oppia koloniaalisten asenteiden väkevydestä Suomen rajaseutujen alkuperäisasukkaita kohtaan. Myöähäpeä on kuitenkin pieni hinta historiakäsityksen laajenemisesta. Kirjassa ei onneksi tyydytä kauhistelemaan kolonisoijia, vaan kontekstualisoidaan suomalaisen kolonialismin ajan geopolitiittiseen kilpailuun arktisesta alueesta sekä tuodaan tinkimättömästi esiin koloniaalisten vuorovaikutussuhteiden monimutkaisuus. Tästä kolonisoija–kolonisoitu-asetelmaa rikkovasta dynamiikasta erityisen hyviä esimerkkejä ovat kolttasaamelaisen ja suomalaisten viranomaisten välillä toimineen kulttuurisen tulkin Jääkk Sverloffin elämää luotava artikkeli ja Väinö Tannerin tuotantoa kolttasaamelaisen hallintojärjestelmästä analysoinut artikkeli. Ne näyttävät, että kolonisoijat ja kolonisoidut toimivat toisinaan rooliodotuksien vastaisesti ja kohtaavat toisensa inhimillisellä tasolla.

Kirja on jaettu kolmeen osioon, joiden puitteissa kolonialismia Suomen rajaseuduilla tarkastellaan Saamenmaan koloniaalisten kohtaamisten ja kamppailujen, Suomen siirtomaavaltahistorian ja koloniaalisten rajaseutujen narratiivien kautta. Osiot limittyvät temaattisesti toisiinsa, kuten kirjan toimittajatkin toteavat, mikä tekee jaottelusta aavistuksen keinotekoisien oloisen. Kolmannen osion haastava tehtävä on tarkastella, onko Suomi ollut kolonisoitu rajaseutu, mutta osion artikkelit eivät anna kovin perusteellista vastausta kysymykseen. Vastauksen perusvire on kuitata kysymys Suomen osalta herruonnella: imperialismi mahdollisti Suomelle oman valtion kehittämisen. Tätä vastoin suomalaisten ja Suomen kolonialistista toimintaa ja tiedontuotantoa rajaseutujen vähemmistöjä kohtaan analysoidaan kirjassa suhteellisesti arvioiden syvällisemmin, mikä asettaa osiot hienoiseen epätasapainoon keskenään.

Herää kysymys mistä tutkijoiden arkuus käsitellä kansallista identiteettiä monimutkaistavaa ajatusta Suomesta historiallisesti saman kolonialismin kohteena, jota se edelleen projisoi saamelaisiin, johtuu. Kenties kansallisen historian tulkinta Suomesta vaikeuksien voittajana sekä nykyhetken yhteiskunnallinen dekolonisaatiotarve vaikuttavat taustalla. Otollisia tutkimuskohteita Suomelle kolonialististen valtasuhteiden lyhyemmän tikun vetäjinä olisivat suomalaisten historia Ruotsin itämaana ja

sortovuodet osana hallintaansa tiukentavaa Venäjää. Näitä kirjassa ei käsitelty. Suomalaisten tarkastelu kolonisoituina ei sulje pois sitä, etteikö myös esimerkiksi Saamenmaan kolonialistisen hallinnan historian tutkimusta voisi ja tulisi syventää. Lakomäen artikkeli väkivaltatirinoista Saamenmaasta perustellusti kyseenalaistaa yleisesti hyväksytyyn historian tulkintaan, että saamelaiset olisivat vetäytyneet pohjoiseen rauhanomaisesti, ja vetoaa nykytutkijoita ottamaan fyysisen vahingoittamisen roolin vakavasti osana koloniaalisia prosesseja.

Haluaisin suositella kirjaa kaikille suomalaisille – erityisesti poliitikoille, jotta nykyisyydessä jatkuvat koloniaaliset valtasuhteet saataisiin purettua. Realistisesti ajateltuna kirjasta kuitenkin saavat eniten irti akateemista tekstiä lukemaan tottuneet lukijat, jotka ovat kiinnostuneita suomalaisen kolonialismin historiasta. Ajankohtaiseen saamelaiskäräjälakikiistaan liittyen kirja on erityisen opettavainen, kun se käsittelee asutuskolonialismiin läheisesti liittyvää tarvetta häivyttää oma ulkopuolisuus ja merkityksellistä maa, jonne on tultu valloittajina, työn, perheen ja jälkipolvien kautta omaksi muokattuna. Konfliktin jatkuminen uudisasukkaiden ja alkuperäiskansan edustajien välillä ei kuitenkaan ole väistämätön lopputulos, kuten opimme Laura Junka-Aikion artikkelista. Suomen nykykolonialismista Saamenmaalla kirjoittava Junka-Aikio hahmottelee toiveikkaasti yhteistyömahdollisuutta, jossa saamelaiset ja uudisasukkaina saapuneet suomalaiset puolustaisivat alueen maita globaalia kaivosteollisuutta vastaan.

Rajatutkijoille kirja voi tarjota inspiraatiota syventää rajoihin liittyvien toiseuttavien ja hierarkisoivien dynamiikkojen tarkastelua kolonialismin ilmiökenttään. Kolonialismintutkijoita kirjassa puolestaan voi jäädä harmittamaan aineistojen, teorioiden ja metodologioiden paikoin hyvin ylimalkainen esittely. Vaativimpia lukijoita häirinneen kirjan viimeistelemätön olemus, mistä näkyvin esimerkki on eräässä artikkelissa toisintuva tekstipätkä, mutta kenties merkittävin on kirjan päättymisen ilman kirjan teemojen yhteenvedoa ja tulevien tutkimussuuntien hahmottelua. Puiteista huolimatta yksien kansien väliin on saatu monipuolinen kuvaus kolonialismista Suomen rajaseuduilla, mikä jo itsessään on arvokas tieteellinen teko kolonialisminsa kanssa kipulevassa maassa.

TUULIA REPONEN

*Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto*

Yltäkylläisen tulevaisuuden kartasto

FUJIKANE, CANDACE (2021) *Mapping abundance for a planetary future: Kanaka Maoli and critical settler cartographies of Hawai'i*, 304 s. Duke University Press, Durham.

Candace Fujikanen teos *Mapping Abundance for a Planetary Future* on nimensä mukaisesti runsas, yltä-

kylläinen katsaus havaijilaisten kansalaisliikkeiden kamppailuihin ja etnisten havaijilaisten rikkaaseen kosmologiseen perintöön. Niiden vastinpariksi asettuu 1800-luvun lopussa Havaijin kuningaskunnan syrjäyttänyt Yhdysvallat ja asutuskolonialistisen valtion intresseihin erottamattomasti yhteen kietoutunut pääoma. Kirjan alaotsikko *Kanaka Maoli and Critical Settler*